

aràbiga (i tan fàcil de provar com aquesta) si no fos perquè estaven sota la impressió que era un NL d'origen romànic, impressió suggerida per la semblança d'un NL castellà encara més conspicu i històricament important: *Alarcos* (santuari i poble antic, amb una batalla famosa, prop de Ciudad Real etc.), car aquest sí que en definitiva té arrel romànica, sens dubte mosàrab i lleument arabitzada: *El-Arqus* provinent del plural ARCŪS 'arc, arcada', ll. ARCUS, -ŪS (o potser *ARA ARCŪS* 'santuari de l'Arc', dissim.). Però cal separar-ne *Alarcon* que és àrab pur, i a base de ARCUS la constant final *-on* seria inexplicable en romànic (mosàrab o no).

¹ Correspon a un verb *arqab* que *RMa* posa s. v. *enervare*. Crec que no figura en *PAlc*, el qual tradueix «tovillo del pie» per *q^ab*, mot suspecte de ser-ne una mutilació, deguda al fet que les arrels de cinc consonants són cosa extraordinària en àrab; encara que no hi ha una arrel *q^ab* (pròpiament parlant: no en *RMa*, Beaussier etc.), és probable que, degut a aquella raresa, els moros granadins, per falsa anàlisi, li deglutinaren el mot àrab ben corrent *irq* 'nervi, vena, arrel' (per al qual veg. *Top. Hesp.* I, 34-35 i ací s. v. *Arcaí*).

ALARÓ i ALARONA

Si no es va parlar d'*Alaró* en el vol. I, i ni d'*Alarona*, ni d'aquell no en tractarem gaire ací, és perquè allà ens vèiem forçats, pel temps, a limitar-nos als noms on era indispensable renovar o emprendre l'estudi etimològic (cf. allà p. 12, nota), i ací també, quant a *Alarona*, car l'edat de l'autor obligava i obliga a no emprendre a fons aquelles qüestions que ja estan exposades bé, i, en l'extensió essencial, en les fonts més accessibles.

La qüestió dels orígens últims d'aquests dos noms entra en el capítol de les albes menys accessibles a la Lingüística i a la ciència crítica (tipus *Barcino*, *Roma*, *París*, *Hispania* i anàlegs); i, sobretot en allò que és més accessible, ja ha estat resumida, i en termes plausibles, en una obra a l'abast de tothom, com l'*AlcM*, no deixant de fer-hi constar la unió radical entre els dos NLL catalans, *Alaró* i *Alarona*. Quant a *Alaró* només convé notar com allí ja ha estat tàcitament descartada l'opinió emesa per Alcover en l'any 1906, que era un nom secundari trasplantat pels Montcades, de l'*Oloron* beamès (*BDLC* II, 264), idea insostenible com ja no cal demostrar-ho (silenciada pel seu mateix autor en la nota allí citada del *BDLC* XIV, 43-44) però que perillaríem de veure renèixer (a causa de les fal·lacs variants i dades del *Rept.*) si no es remarca que és indefensable.

Quant a *Alarona* convé rectificar-hi l'enutjosa errada de l'any 1624, impresa com a primera data d'*Alarona*; el doc. citat per Balari és de 1024: «Scte. Marie de civitate fracta qui dicitur *Alarona*» (Balari, p. 291, i *Cart.* de St. Cugat II, 145). N'hi ha d'haver d'anteriors: almenys una de 949 (Fita, *B. Acad. Hist.* XLII, 348-9; amb discutibles deduccions d'Othmer, *BABL*

VI, 33; i cites epigràfiques d'Ukert, p. 422). Un «castrum nuncupante *Alarona*» que figura en un text que sembla remuntar-se fins al S. VIII, essent d'una vida merovingia d'un abat de Vienne (Holder, vol. III, s. v.) no assegurariem que també es refereixi a l'*Alarona* matoroní, però *-ona* i les dues *aa* primeres, semblen desviar-nos dels parònims d'aquest origen. Aquest últim detall —les *az* < *ez*— s'explica millor segons la fonètica històrica catalana (cf. la llisteta de *DECat* III, 718 a21 i nota 3); el duplicat *-o/-ona* és també més típic de la toponímia catalana (*Barcino/-nona*; *Tàrrrega/Tàrraco/-gona*; *Celso/Solsona*; *Aeso/Isona*; *Cardo/Caradona*; *Arraona*, *Llerona* etc.).

«Ibèric» (*AlcM*) aviat és dit, i errariem si diem que és fals. Si, tendint a més precisió en aquesta zona d'entre penombra i tenebra, s'hi hagués posat «pre-ieur., també ib.», fóra irreprotxable. El que és segur és que, amb poca o intranscendent variació, aquest tipus toponímic es devia estendre des de la Bètica i Mallorca al N. d'Aquitània: ¿extensió saltejada, o més densa?; en tot cas és nom pre-indoeuropeu; i si hi veïem ibèric propi, detalls com l'oscil·lació entre *-l-* i *-ld-* ens hi conforten; si qualifiquem més àmpliament d'«iberobasco-aquitànic» estarem, però, més a cobert.

²⁵ En general per a aquest nom i el tipus *ILURO*, i en particular per a l'alternança *-l-/-ld-*, podem remetre a Schuchardt, *Iberische Deklination*, 62-63; Mz. Pidal, *Orig.*, 307; Schmoll, *Glotta* XXXV, 304-308, i *Die Sprache* VI, 49. De «noms ibèrics» semblants ens parlen també Gómez Moreno, *Homen. Mz. Pi.*, 1925, III, 494; i, alhora en aquest vessant i en el vessant basco-aquitànic: Mitxelena, *Zephyrus* XII, 12; i hi aplega útils materials JMBláquez Mtz. en *Religs. Primit.* de *Hispania*, 1962, p. 78ss. Ja anem més netament cap al basc amb algunes dades de Caro Baroja (*Materiales para est. l. vca.*, 110-112), i amb Mitxelena (*Apell.*, § 512), els quals tot negant-se a veure el mot específicament basc *-otz* 'fred' en *Ilurdoz*, parteixen del nom *Ilurdo* ja antic i sens dubte inseparable d'*ILURO/ILDURO*. Això no descarta una pertinença ambivalent, sobretot donades la data, la localització i els compostos que formà aquella variant, que Mitxelena ja documenta en un arcaic doc. del monestir navarrès d'Irache, i en fonts encara anteriors, i no tant netament basques: «es de Irache el dore. sin fecha en que se menciona: loco q. dicunt *Garsea Illurdoizteguia*, donde *-tegi* tiene el valor corriente de 'casa o posesión' y va precedido del nombre del propietario: el patronímico se explica fácilmente recordando el nombre *Illurdo*, *Imurdo*, que aparece ya en el S. X en el Becerro de Cardeña» (*Emerita* xxv, 140).

Passant als NLL ben localitzats. Els noms de les ciutats andaluses *Alora* i *Illora* vénen, com ja veié Simonet (*Glos.*, pàg. cxxvi), de *ILURO* amb les alteracions de vocal tònica i consonant justificables per la influència aràbiga. Són ciutats importants: *Alora* entre Màlaga i la Sierra de Ronda; *Illora* (uns 5000 hab.), al NO. de Granada, p. j. de Montefrío; i no ens condueixi la terminació a dubtar que la base sigui en *-o*, car el cas es repeteix en altres noms bètics ben coneguts des